

МІСЦЕ ПІДРУЧНИКА В ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОМУ СКЛАДНИКУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ГІМНАЗІЇ

Оксана Черноус

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,
e-mail: chornousok@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7365-3756>

У статті розглянуто проблему визначення місця підручника в інформаційно-комунікаційному складнику освітнього середовища гімназії, значення якого зростає в результаті швидкого розвитку інноваційних технологій. Проаналізовано різноманітні підходи науковців. Наведено визначення понять: «освітнє середовище навчального закладу» і «педагогічна технологія», «інтелектуальний інтерфейс» «навчальна мультимедіа презентація», «інформаційно-комунікаційний складник освітнього середовища гімназії». Наголошено на важливості використання інноваційних електронних засобів навчального призначення без шкоди для здоров'я учнівської молоді. Зосереджено увагу на основних параметрах, що характеризують сучасний підручник, відповідність провідних функцій електронного підручника, які дають можливість успішно реалізовувати завдання навчально-виховного процесу, способи взаємодії особистості з навколишнім середовищем, свободи самовиявлення, культивування індивідуальності, творчої самореалізації особистості. Виокремлено особливості зростання ролі шкільної книги, що поглиблює значимість сучасного традиційного та електронного підручника, розширює варіативність його функцій в усвідомленому освоєнні знань, передбачених шкільними програмами. На підставі вивчення наукових джерел, навчально-методичних праць виявлено, що сучасний підручник посідає важливе місце в інформаційно-комунікаційному складнику освітнього середовища гімназії та має забезпечувати будь-який бажаний рівень вивчення навчального предмета, а не бути розрахованим на середнього учня.

Ключові слова: освітнє середовище; педагогічна технологія; інформаційно-комунікаційний складник; педагогічні умови проектування; підручник; старша школа.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку сучасної освіти на етапі визначення педагогічних умов проектування інформаційно-комунікаційного складника освітнього середовища гімназії і запровадження особистісно орієнтованих

інформаційних технологій навчання, спрямованих на формування й розвиток в учня широкого кола компетенцій, висувають нові вимоги до традиційних та електронних засобів навчального призначення. Вивчення стану окресленої проблеми дає нам можливість виокремити деякі суперечності: між визначенням місця сучасного підручника в інформаційно-комунікаційному складнику освітнього середовища та постійно оновлюваної бази підручників, між рівнем вимог до старшокласників та реальним рівнем готовності випускників гімназії [1]. Тож актуальною проблемою для старшої школи за опитуванням вчителів, батьків та учнів стає визначення місця сучасних традиційних та електронних підручників у інформаційно-комунікаційному складнику освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми створення та визначення головних вимог до сучасних підручників присвячено багато уваги такими науковцями, як М. Бурда, В. Лапінський (відповідність новим досягненням в дидактиці та області інноваційних технологій), Н. Бібік, Н. Голуб, Т. Засєкіна, О. Онопрієнко, О. Савченко (варіативність змісту та технологій навчання), О. Савченко, С. Трубачева (компетентнісний, діяльнісний та особистісно орієнтований підхід) К. Гораш, Д. Пузіков, О. Савченко, О. Топузов (нове бачення педагогічної системи й прогнозування кардинальних напрямів розвитку освіти). Сучасний традиційний та електронний підручник в інформаційно-комунікаційному складнику освітнього середовища гімназії як навчальний засіб виконує такі основні функції: інформаційно-пізнавальну, дослідницьку, практичну, самоосвітню, що спрямовані передусім на формування освітніх компетентностей учнів і є важливими для реалізації основних етапів педагогічних технологій.

Технологічність освітнього процесу та середовища, на думку науковців, є показником його якості, прогнозованості, науковості. Освітнє середовище навчального закладу розглядається як сукупність чинників, що визначають зміст і технології навчання й розвитку особистості, зокрема організаційно-педагогічні, соціокультурні та економічні, які впливають на освіту, інформаційний базис, тип міжособистісних стосунків, способи взаємодій особистості з навколишнім середовищем. Головним для освітнього середовища є наявність розвивального ефекту, можливого за умови здатності середовища забезпечувати комплекс можливостей для саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу. Науковцями В. Слободчиков, В. Ясвін, В. Рубцов, В. Лебедева, В. Орлов, В. Панов, О. Ежова активно розробляються технологічний підхід в освіті та представленні моделі освітнього середовища: антрополого-психологічна, еколого-особистісна, комунікативно орієнтована, психодидактична, екопсихологічна, здоров'яспрямована та ін. Спільним у них є виокремлення у структурі матеріальних, інформаційно-комунікаційних ресурсів та психологічних особливостей взаємовідносин суб'єктів освітнього процесу. Провідними стають не засвоєння формальних знань і навичок, а гуманність стосунків, свобода самовиявлення, гармонійне поєднання

традиційного та електронного підручників у інформаційно-комунікаційному середовищі, культивування індивідуальності, творча самореалізація особистості.

Мета статті — визначити місце сучасного підручника в інформаційно-комунікаційному складнику освітнього середовища гімназії.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення інформатизації освіти насамперед повинне здійснюватися через введення в навчальний процес навчальних електронних видань. Одним із основних таких видань є електронний підручник. Заклади освіти починають змінювати простір, щоб учні могли працювати з електронними пристроями та сучасним підручником і взаємодіяти один з одним [2]. Ефективним засобом для розв'язання суперечності між появою різних форм інформування й обмеженістю способів використання цих форм у педагогічних системах є сучасний традиційний та електронний підручник, у якому закладено можливості розвитку в різних напрямках: віртуальна освітня база (підключення до електронних освітніх платформ, створення власного освітнього простору); дистанційне навчання за програмами предметів; введення інтегрованих курсів — створення курсів за вибором; веб-сайт та ін. Веб-сайт розглядається як компонент єдиного інформаційного освітнього простору закладу освіти і важливий чинник його розвитку, інструмент взаємодії усіх учасників освітнього процесу (учнів, учителів, психолога, адміністрації) і батьків. Автоматизоване робоче місце, електронний щоденник, підручник, зошит, системи оперативного інформування батьків, що використовуються в закладі освіти, — це кроки визначення педагогічних умов проєктування інформаційно-комунікаційного складника освітнього середовища гімназії на шляху упровадження в освітній процес дієвих інструментів взаємодії усіх його учасників, активного залучення батьків до розв'язання проблем освіти, оперативного і зручного інформування про діяльність закладу освіти засобами Інтернету. На нашу думку, доцільно розглядати визначення педагогічних умов проєктування інформаційно-комунікаційного складника освітнього середовища гімназії, виходячи з його моделі: учень, структурована база знань, система навчальних завдань, забезпечена підтримкою мультимедіа та сучасним підручником, засоби інтерфейсу, структуроване керування з елементами штучного інтелекту, моніторинг навчального процесу, визначення рівня навчального процесу. Під інтерфейсом розуміють апаратуру, яка забезпечує взаємодію суб'єкта освітньої діяльності із системою чи просто фізичні способи реалізації цієї взаємодії. Поняття «інтелектуальний інтерфейс» трактується як засіб людино-машинної взаємодії, що як канали подання інформації використовує повідомлення природною мовою, зорові образи та зображення. Отже, при визначенні місця підручника в інформаційно-комунікаційному складнику освітнього середовища вбачається необхідність провадження цілеспрямованої діяльності в напрямі створення й застосування складових електронних засобів навчального призначення, зокрема їх інтерфейсу: мінімального наповнення графічними та текстовими об'єкта-

ми; максимальну інформативність інформаційного кадру; застосування слів та термінів, які є загальноприйнятими; надання допомоги користувачу; надання користувачеві права вибору інформації; надання можливості прийняття рішень; можливості завершення роботи або скасування та переривання виконання певної дії; видалення інформації про дії користувача.

Уроки з використанням мультимедійних презентацій та сучасних електронних підручників, що можна вважати інформаційно-комунікаційним складником освітнього середовища гімназії, — це система комплексних, багатосторонніх, навчально-творчих контактів усіх учасників освітньої діяльності в єдності інваріантної і варіативної складових. Навчальна мультимедіа-презентація — це цифрове представлення навчального матеріалу, в якому зміст навчальної інформації подається у вигляді слайдів у інтерактивній мультимедіа-формі, що об'єднані певною темою і єдиним дизайном, їх темпом демонстрації керує педагог, супроводжуючи відеослайди коментарями, поясненнями тощо. Навчальний матеріал у мультимедіа-презентації подається у формі мультимедіа-представлення, розрахованого на інтелектуальне й емоційне сприйняття. Посилюються ефекти зворотного взаємозв'язку між усіма учасниками такого інтенсивного застосування передових технологій в освіті. Наразі уроки з використанням сучасних традиційних та електронних підручників з мультимедійними презентаціями як інформаційно-комунікаційний складник освітнього середовища гімназії дедалі ширше застосовуються на практиці, оскільки це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності [3]. На етапі створення мультимедійної презентації необхідно враховувати такі моменти: психологічні особливості учнів гімназії; цілі та результати навчання; структуру пізнавального простору; розташування учнів. У процесі роботи з мультимедійними презентаціями як елементами інформаційно-комунікаційного складника освітнього середовища гімназії на уроках необхідно насамперед враховувати психофізіологічні закономірності сприйняття інформації з екрана комп'ютера, телевізора, проєкційного екрана. Робота з візуальною інформацією, яка подається з екрана, має особливості, оскільки за тривалої роботи виникає стомлення, знижується гострота зору. Особливо трудомісткою для людського зору є робота з текстами. Під час створення слайдів варто враховувати низку основних вимог. Слайд має містити мінімально можливу кількість слів. Для написів і заголовків потрібно вживати чіткий великий шрифт, обмежувати використання просто тексту. Краще виносити на слайд пропозиції, визначення, слова, терміни, які старшокласники запишуть у зошити, читати їх уголос під час демонстрації презентації. Розмір букв, цифр, знаків, їх контрастність визначаються необхідністю чіткого розгляду з останнього ряду парт. Заливка фону, букв, ліній краща спокійного, «неотруйного» кольору, що не викликає подразнень і втоми очей. Креслення, малюнки, фотографії та інші ілюстративні матеріали мають, за можливості, бути максимального розміру та

рівномірно заповнювати все екранне поле. Не можна перевантажувати слайди зоровою інформацією. На перегляд одного слайда слід відводити достатній час (не менше 2—3 хв), щоб учні могли сконцентрувати увагу на екранному зображенні, простежити послідовність дій, розглянути всі елементи слайда, зафіксувати кінцевий результат, зробити записи в робочому зошиті. Звуковий супровід слайдів не повинен бути різким, відтяжним, подразливим. Для забезпечення ефективності навчального процесу необхідно уникати монотонності, враховувати зміну діяльності старшокласників за її рівнями: сприйняття, відтворення, творчого перетворення, застосування на практиці. Орієнтуватися треба на розвиток розумових (мовних) здібностей дитини, тобто спостережливості, асоціативності, порівняння, аналогії, виділення головного, узагальнення, уяви і т. ін. Слід давати можливість успішно працювати на уроці із застосуванням комп'ютерних технологій учням зі слабкими, середніми й високими навчальними досягненнями [4].

Розглянемо можливості використання електронних підручників у інформаційно-комунікаційному складнику гімназії в структурі технології розвитку критичного мислення. Основні параметри, що характеризують сучасний підручник: забезпечення компетентісно спрямованого змісту освіти (в основу підручника покладено програмний зміст освіти з орієнтацією на формування та розвиток універсальних знань, загальнонавчальних умінь, розвиток предметних і ключових компетентностей); включення навчального матеріалу, який висвітлює сучасні досягнення науки та їх технічне застосування, урахування специфіки предмета, його міжпредметної, метапредметної складових та можливості розширення підручника засобами освітнього середовища. Істотною перевагою використання технології є її відкритість відносно інших педагогічних підходів і технологій, орієнтованих на розвиток учня й учителя. Коректне та послідовне запровадження цієї технології передбачає: чітке знання та дотримання особливостей організації діяльності учнів, її структуру, прийоми і правильне їх застосування. Кожен прийом, стратегія в критичному мисленні має на меті розкрити творчий потенціал старшокласників для професійного самовизначення. Свідоме використання вчителем запропонованих технологією розвитку критичного мислення прийомів і методів дає високі результати, за свідченням педагогів, які працюють із цією технологією, у розвитку самостійного мислення школярів та підвищенні рівня їх навчальних досягнень, що важливо для забезпечення професійно орієнтованих видів навчальної діяльності.

Основними етапами уроку з використанням електронного підручника з мультимедійною презентацією як частини інформаційно-комунікаційного складника освітнього середовища є вступна, основна та підсумкова частини. Вступна частина уроку (зазвичай перші 5—7 хв), яку в технології розвитку критичного мислення називають викликом, є етапом актуалізації та мотивації навчання. На цьому етапі завдання, пропонувані учням, сприяють тому, щоб вони разом з учителем:

актуалізували наявні в них знання, уявлення, уміння, пов'язані з опрацьованою темою; провели «інвентаризацію» цих знань і уявлень (у тому числі, помилок); зосередили увагу на новій темі; створили контекст для сприйняття нових ідей. Важливо, щоб учитель говорив якомога менше, а надавав слово учням — роль учителя полягає в тому, щоб виступати провідником, стимулюючи старшокласників до роздумів, уважно вислуховуючи їх міркування. Для цього доцільно застосувати презентацію з відповідними актуалізуючими запитаннями, наприклад, такими, що активізують процес критичного мислення:

Чи вмієте ви аналізувати висловлення відомих постатей? Ви піддаєтесь впливу авторитетного слова, чи піддаєте його сумніву? Що, на вашу думку, буде правильнішим: сумніватись чи погоджуватися без сумнівів? Що ви про це знаєте? Якою буде мета читання? Що важливого можна знайти, на що звернути увагу? Як зміст джерела пов'язаний з тим, що вивчається?

У цей час учні мають опанувати (вдосконалити) кілька важливих способів пізнавальної діяльності (умінь). Оскільки всі залучаються до процесу активного згадування того, що вони знають з опрацьовуваної теми, це змушує учнів аналізувати власні знання та уявлення. Через таку первинну діяльність вони визначають рівень власних знань і уявлень, до яких можуть бути долучені нові. Отже, здобуті раніше знання виводимо на рівень усвідомлення. Тепер вони можуть стати підвалиною для засвоєння нових знань. Це дуже важливо з психологічного погляду, оскільки знання стають міцнішими та більш осмисленими, якщо вони здобуваються в контексті того, що людина вже знає та розуміє. І навпаки, інформацію буде швидко втрачено, якщо вона запропонована учневі без контексту або без зв'язку з тими знаннями, які в нього вже були. Крім того, таке звернення до вже засвоєного матеріалу підвищує увагу старшокласників до теми, проблеми, збуджує їхню зацікавленість, тобто виконує мотиваційну функцію. Далі вчитель оголошує тему уроку і його передбачувані результати, прагнучи, аби старшокласники усвідомили власні цілі навчання. Після такого початку уроку учитель організовує активну діяльність учнів із дослідження, осмислення матеріалу, пошуку відповідей на вже поставлені запитання, з постановки нових запитань і пошуку відповідей на них, що становить основну частину уроку (до 27—35 хв із 45-хвилинного уроку). На цьому етапі учні за допомогою вчителя: порівнюють свої очікування з тим, що їм реально пропонують вивчити; експериментують, намагаються зробити що-небудь із того, чого навчаються, на практиці, виходячи з наявних уявлень, знань, умінь незалежно від того, чи є вони достатніми; аналізують набутий досвід; переглядають свої очікування й висловлюють нові; виявляють головне, осмислюють теоретичні ідеї, концепції; відстежують перебіг власних думок; роблять висновки про матеріал; пов'язують зміст уроку з особистим

досвідом; переймаються питаннями про зміст уроку; відпрацьовують уміння і стратегії мислення.

На етапі осмислення (усвідомлення) — це основна частина технологічного уроку з використанням електронного підручника з мультимедійною презентацією, коли учень долучається до нової інформації або ідей у процесі читання тексту, перегляду фільму, прослуховування лекції, він вчиться відстежувати своє розуміння нового й не ігнорувати прогалини в ньому, записуючи у вигляді запитань те, що не зрозумів, аби з'ясувати в майбутньому. Учням варто час від часу пропонувати висловлюватися про те, як вони розуміють ті чи інші значення слів, що їм зрозуміло, а що — ні. На цьому етапі доцільно запропонувати презентацію з певними орієнтовними запитаннями. Запитання для організації основного етапу технології критичного мислення:

Які смислові частини тексту? Що нового ви дізнались? Про що можемо дізнатись потім? Чому? Як це пов'язано? Встановлюєте зв'язки? Які запитання у вас виникли? Чому? Як? Навіщо? Які умовиводи та висновки? Чи погоджуєтесь із запропонованим висловом? Якщо ні, то чому? Які асоціації, пов'язані із сучасністю, воно викликає? Чи залишається це висловлювання актуальним сьогодні?

Слід поступово навчити дітей такого самоаналізу. Подальше відпрацювання й закріплення учнями нових знань і способів діяльності на цьому етапі уроку відбувається за допомогою різноманітних методів і прийомів організації їх активної самостійної роботи. Обов'язковими є два елементи — індивідуальний пошук учнів і обмін ідеями в групах чи загальному колі, причому особистий пошук мусить неодмінно передувати обміну думками. До закінчення уроку, коли учні зрозуміли його ідеї й виконали вправи для формування вмінь, слід перейти до підсумкової частини, якою є рефлексія.

Третій етап уроку (підсумкова частина) — головна фаза для розвитку критичного мислення, що є рефлексивним за природою. Важливою складовою критичного мислення є мотивація учнів до навчання. Рефлексія після заняття стимулює виникнення в школярів мотивації вищого рівня — внутрішньої мотивації — на відміну від початку уроку, коли вона є зовнішньою, такою, що ініціюється вчителем. Адже ситуація, що виникає на занятті, допомагає старшокласникам усвідомити власні успіхи й недоліки. Внутрішня мотивація сильніша за мотивацію зовнішню, бо це усвідомлене прагнення до успіху, бажання виправити помилки, пошук адекватних методів і прийомів для професійного самовизначення старшокласників. На цьому етапі пропонується мультимедійна презентація з певними запитаннями. Запитання для організації етапу рефлексії:

Які утруднення у вас виникли у процесі сприйняття запропонованих висловлювань? Які були головні положення змісту? Які були основні поняття та ідеї? Чому? Як? Навіщо? Які запитання ви поставили б? У чому суперечність? Чи за-

доволені ви отриманим результатом? Чого вам не вистачило в процесі обговорення або розмірковування?

Рівень рефлексії завжди впливає на рівень мотивації. На цьому етапі старшокласники разом з учителем: узагальнюють основні ідеї уроку; інтерпретують та апробують ці ідеї; обмінюються думками й висловлюють особисте ставлення до них; оцінюють здобуті знання та набуті вміння; ставлять перед собою додаткові запитання. Важливо, щоб учні обмірковували те, що вони дізналися, чого навчилися, запитали себе, що це для них означає, як це змінює їхні уявлення і як вони можуть це використовувати. Цей етап дає змогу учням цілісно осмислити, узагальнити отриману на уроці інформацію [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, сучасний підручник посідає важливе місце в інформаційно-комунікаційному складнику освітнього середовища гімназії та має забезпечувати будь-який бажаний рівень вивчення навчального предмета, а не бути розрахованим на середнього учня. Аналіз тенденцій використання електронного підручника як сучасного педагогічного програмного засобу показує, що перспективним напрямом у цьому контексті є створення мультимедійних презентацій, які забезпечують комп'ютерну підтримку навчання у структурі технології розвитку критичного мислення. Відповідно, спосіб викладення навчального матеріалу, організація навчальних текстів, системи вправ і тестів, довідникову інформацію слід орієнтувати на можливість вибору учнем шляху засвоєння поданого матеріалу на різних рівнях. Учитель є організатором самостійної пізнавальної діяльності старшокласників, відкриваючи перед ними різні шляхи і методи організації самостійного пізнання.

Використані джерела

- [1] О. В. Барановська, С. В. Косянчук, С. В. Трубачева, О. В. Черноус, «Дидактичний контекст та особливості реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання», Polish Science Journal. Warsaw: Sp. z o. o. «iscience», Issue 3. P. 62—72, 2018.
- [2] В. Ю. Биков, О. О. Гриценчук, «Інформаційне забезпечення навчального процесу: інноваційні засоби і технології», К.: Атіка, 252 с., 2005.
- [3] С. Е. Трубачева, «Шкільний підручник у компетентнісно орієнтованому середовищі», Проблеми сучасного підручника: Пед : зб. наук. Праць, К.: Пед. думка, Вип., 15, Ч. 2, с. 300 — 308, 2015.
- [4] С. Е. Трубачева, «Можливості шкільного підручника у реалізації педагогічних технологій в старшій школі», Проблеми сучасного підручника, 18, с. 404—411, 2018.
- [5] О. Черноус, «Дідатктині особливості мультимедійних технологій в освітньому середовищі», Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи: матеріали Першої Міжнар. Інтернет- конф., FOUCACOMENIANA, Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського, Умань: ФОР Жовтий О. О., Ч. I, 113 с., 2017.

References

- [1] O. V. Baranovska, S. V. Kosianchuk, S. E. Trubacheva, O. V. Chornous «Dydaktychnyi kontekst ta osoblyvosti realizatsii pedahohichnykh tekhnolohii v umovakh profilnoho ninavchannia», Polish ScienceJournal. Warsaw: Sp. z o. o. «iscience», Issue 3. P. 62—72, 2018. (in Ukrainian).
- [2] V. Yu. Bykov O. O Hrytsenchuk, «Informatsiine zabezpechennia navchalnoho protsesu: innovatsiini zasoby i tekhnolohii», K. : Atika, 25 s., 2005. (in Ukrainian).
- [3] S. E. Trubacheva «Shkilnyi pidruchnyk u kompetentnisno oriientovanomu seredovyschi», Problemy suchasnoho pidruchnyka: Ped : zb. nauk. Prats, K.: Ped. dumka, Vyp. 15. Ch. 2, s. 300 — 308, 2015. (in Ukrainian).
- [4] S. E. Trubacheva (2018) «Mozhlyvosti shkilnoho pidruchnyka u realizatsii pedahohichnykh tekhnolohii v starshii shkoli», Problemy suchasnoho pidruchnyka, 18, S. 404—41, 2018. (in Ukrainian).
- [5] O. Chornous «Didaktyni osoblyvosti multymediinykh tekhnolohii v osvithomu seredovyschi», Modernizatsiia osvithnoho seredovyscha: problemy ta perspektyvy: materialy Pershoi Mizhnar. Internet- konf., FOLIACOMENIANA : Visnyk Polsko-ukrainskoi naukovo-doslidnytskoi laboratorii psykholodyaktyky imeni Ya. A. Komenskoho, Uman: FOP Zhovtyi O. O.,Ch. I — 113 s. 2017. (in Ukrainian).

Оксана Черноус, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, отдела инноваций и стратегий развития образования Института педагогики НАПН Украины, Киев, Украина

МЕСТО УЧЕБНИКОВ В ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ГИМНАЗИИ

В статье рассмотрена проблема определения учебника в информационно-коммуникационной составляющей образовательной среды гимназии, значение которого возрастает в результате быстрого развития инновационных технологий. Проанализированы различные подходы ученых. Приведены определения понятий: «образовательная среда учебного заведения» и «педагогическая технология», «интеллектуальный интерфейс» «учебная мультимедиа презентация», «информационно-коммуникационная составляющая образовательной среды гимназии». Подчеркнута важность использования инновационных электронных средств учебного назначения без вреда для здоровья учащейся молодежи. Сосредоточено внимание на основных параметрах, характеризующих современный учебник, соответствие ведущих функций электронного учебника, которые дают возможность успешно реализовывать задачи учебно-воспитательного процесса, способы взаимодействия личности с окружающей средой, свободы самовыражения, культивации индивидуальности, творческой самореализации личности. Выделены особенности роста роли школьной книги, что углубляет значимость современного традиционного и электронного учебника, расширяет вариативность его функций в осознанном освоении знаний, предусмотренных школьными программами. На основании изучения научных источников, учебно-методических работ выявлено, что современный

учебник занимает важное место в информационно-коммуникационной составляющей образовательной среды гимназии и должен обеспечивать любой желаемый уровень изучения учебного предмета, а не быть рассчитанным на среднего ученика.

Ключевые слова: образовательная среда; педагогическая технология; информационно-коммуникационный компонент; педагогические условия проектирования; учебник; старшая школа.

Oksana Chornous, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Scientific Researcher of the Department of Innovation and Strategies for the Development of Education of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THE PLACE OF THE TEXTBOOK IN THE INFORMATION AND COMMUNICATION COMPONENT OF THE GYMNASIUM EDUCATIONAL ENVIRONMENT

This article outlines the problem of determining the place of the textbook as an information and communication component of the educational environment of the gymnasium, the importance of which is growing during the rapid development of innovative technologies. In the article were analyzed various approaches of scientists to this question, trends in the use of electronic textbooks as a modern pedagogical software in the educational environment of the gymnasium, the creation of multimedia presentations that provide computer support for learning in the structure of technology for the development of critical thinking. Given the definitions of such concepts as: «educational environment of the educational institution» and «pedagogical technology», «intellectual interface», «educational multimedia presentation», «information and communication component of the educational environment of the gymnasium». Emphasized the importance of using electronic teaching aids without harming the health of students. The focus is on the leading functions of the modern electronic book in the information and communication component of the educational environment of the gymnasium, which allows to successfully implement the tasks of the educational process, influence the information base, type of interpersonal relationships, ways of interaction with the environment, freedom of expression, cultivation of individuality, creative self-creativity, personality. Highlighted the peculiarities of the growing role of the schoolbook which deepens the significance of the modern traditional and electronic book, expands the variability of its functions in the conscious assimilation of knowledge provided by school programs. Based on the study of scientific sources, educational and methodical works, it is investigated that the modern traditional and electronic textbook occupies an important place in the information and communication component of the educational environment of the gymnasium, and should provide any desired level of study, not be designed for the average student.

Keywords: educational environment; pedagogical technology; information and communication component; pedagogical conditions of designing; textbook; high school.